

Notorious

Religion is everywhere

Jaargang 4 - Nummer 2 - December 2010

Het magazine van

ARS NOTORIA

studievereniging voor amsterdam religie studies

ARS NOTORIA

studievereniging voor amsterdam religie studies

Colofon

Notorious is het magazine van ARS Notoria, studievereniging voor religiestudies te Amsterdam.

Aan dit nummer werkten mee:

Romana Pavesi
Aida Kopmels
Susanne Mans
Sipco Vellenga
Kiki Boomgaard
Juliëtte Boerboom
Clio Ariane Leeuwenburgh
Querien Mangel
Rob Pauls
Lisette van de Burgwal
Anne van Duin
Nanouschka Wamelink
Wouter Hanegraaff
Mirjam de Swart

Redactie:

Romana Pavesi
Aida Kopmels

Vormgeving:

Romana Pavesi

Contact:

Oude Turfmarkt 147
1012 GC Amsterdam
ars.notoria@gmail.com
redactienotorious@gmail.com
www.arsnotoria.nl

Van de voorzitter

De winter staat weer voor de deur. Deze tijd van het jaar heeft zoveel betekenissen gekregen. Sinterklaas is net geweest, de Kerstman moet nog komen. Maar ook Sint Maarten heeft het niet af laten weten.

Maar voor mij betekent het einde van het jaar, en het aanbreken van alweer een nieuw jaar, toch altijd een momentje van reflectie. Ik weet niet hoe het met jullie zit, maar ik ga nu mijn kans nemen om heel even terug te blikken op het eerste semester. Dit is alweer bijna voorbij! In september kwamen we weer vrolijk terug naar de UvA, en voor onze eerstejaars het begin van hun carrière hier bij Religiestudies. Dit lijkt alweer eeuwen geleden.

De eerste colleges waren spannend, interessant en sommigen waren zelfs blij om weer terug te zijn. De activiteiten van Ars werden door vele van jullie bezocht, met als hoogtepunten de BBQ, de Scientologykerk, de Sinter-ARS en onze eerste editie van Religasten! Jullie durfden het zelfs aan om met ons mee te gaan naar Taizé! Maar nu, net voor de kerst, kunnen we verlangen naar vakantie, zon en het einde van de essays en tentamens.

Ik wil jullie daarom ook, namens het hele bestuur van Ars Notoria, hele mooie kerstdagen toewensen en veel inspiratie, motivatie, succes, geluk en al het andere dat jullie je kunnen wensen voor 2011...

Veel liefs,

Susanne Mans
Voorzitter ARS Notoria

Inhoud

2	Van de voorzitter Een korte introductie van de voorzitter van ARS Notoria
3	Inhoudsopgave Wat kun je deze keer in de Notorious vinden?
4	Voorstelronde ARS Notoria stelt voor: de opleidingscommissie!
6	Taizé Algemene informatie en een persoonlijk verslag over de studiereis naar Taizé
12	Do What Thou Wilt: Sex Magick, Drugs, & Rock'n'Roll Een interessant artikel over Aleister Crowley
13	Sinterklaas, maar dan anders Sinter-ARS met een minilezing van dhr. Pauls
18	Bekeringsverhalen De ervaringsverhalen van Anne van Duin en Nanouschka Wamelink, en het gesprek tussen hen
23	Religieuze zoekpuzzel Kraak je hersens!
24	Interview Leer Wouter Hanegraaff kennen
27	Bibliotheca Philosophica Hermetica Het drama van de J.R. Ritman Bibliotheek

ARS Notoria stelt voor: de opleidingscommissie

Door Susanne Mans

Heb jij je wel eens afgevraagd welke directe invloed jij kunt hebben op je opleiding? Als student Religiestudies heb je dan verschillende mogelijkheden. Één van de mogelijkheden is de Opleidingscommissie van Religiestudies. De opleidingscommissie is een bij de wet ingestelde commissie die, in dit geval, de decaan van de faculteit Geesteswetenschappen en het hoofd Onderwijs van Kunst, Religie en Cultuurwetenschappen adviseert over allerlei onderwerpen, onder andere de Onderwijs- en Examenregeling, die met het onderwijs te maken hebben.

De commissie is samengesteld uit studenten en docenten die minstens drie keer per jaar vergaderen. Dit jaar, het jaar 2010-2011, bestaat de commissie uit:

Sipco Vellenga (Voorzitter)
Marco Pasi (Docent)
Ulrike Popp-Baier (Docent)
Juliette Boerboom (Student BA)
Kiki Boomgaard (Student rMA)
Adinda Hutter (Student BA)
Querien Mangel (Student BA)
Susanne Mans (Student rMA)

Misschien klinkt de inleiding een beetje officieel, maar ik wil jullie het echt officiële gedeelte met de juiste benaming niet onthouden. Heel concreet is de opleidingscommissie een groep van studenten en docenten die zich bezighoudt met de inhoud van onze opleiding. Voorbeelden hiervan zijn de opzet van de opleiding, de inhoud van vakken, het niveau van de vakken, de invoering van 8-8-4 en nog veel meer studiegerelateerde zaken.

Het mooie is dat ook jij hier een steentje aan kunt bijdragen! Is er iets waarvan je denkt dat het beter of anders kan? Dan kun je dit beschouwen als een uitnodiging om iets van je te laten horen. Tevens is er nog een andere mogelijkheid; de vakevaluaties. Deze worden op het einde van het semester naar jullie toe gestuurd. De opleidingscommissie behandelt deze met veel zorg, dus vul ze in!

Enkele leden van de OC zullen zich nu aan jullie voorstellen en hun ideeën delen:

Dr. Sipco Vellenga (docent godsdienstsociologie)

Ik ben onlangs gekozen tot voorzitter van de Onderwijscommissie Religiestudies. Deze commissie heeft ten doel de kwaliteit van de opleidingen Religiestudies te bewaken en daarvoor zet ik me graag in. Het gaat daarbij om zaken als de inhoud, het niveau, de samenhang en de verzorging van het onderwijs. Het komende jaar staat de inrichting van de opleidingen binnen de nieuwe structuur van 8-8-4 hoog op de agenda. Misschien heb je over deze ingrijpende verandering al iets gehoord.

Naar verwachting gaat het nieuwe programma in het studiejaar 2012/2013 van start. Er is dus veel werk aan de winkel voor de OC. Naast deze vernieuwing is het van belang er op toe te zien dat het huidige onderwijs naar wens wordt gegeven. Studenten kunnen met vragen, opmerkingen of klachten over de kwaliteit van het onderwijs altijd terecht bij de onderwijscommissie. Ook suggesties voor het onderwijs in het kader van 8-8-4 zijn van harte welkom! Je kunt één van de studentleden aanschieten, maar je kunt ook contact met mij opnemen (s.j.vellenga@uva.nl).

Kiki Boomgaard (student research master Religious studies)

Na een aantal jaar te hebben gestudeerd aan de UvA, leek het mij vorig jaar interessant om iets meer te leren over de hele organisatie achter de faculteit. Ik solliciteerde voor een functie als student-lid bij het dagelijks bestuur van de faculteit. Ik leerde dat jaar hoe onze faculteit werd bestuurd en wat daar allemaal bij kwam kijken en kon meedenken over allerlei kwesties. De OC's bleken voor het dagelijks bestuur, de onderwijsdirecteuren en de Facultaire studentenraad (FSR) een belangrijke adviserend orgaan te zijn! Zo behandelde de decaan een aantal keer per jaar alle OC-adviezen en worden deze daarnaast door alle onderwijsdirecteuren onder andere gezamenlijk besproken tijdens een zogenaamd 'heiberaad'. Aangezien mijn functie vorig jaar heel erg leerzaam was, wilde ik ook dit jaar mijn steentje bijdragen en besloot mij aan te melden voor de OC Religiestudies. Zeker met de plannen

voor een nieuwe semesterindeling (8-8-4), is het erg belangrijk dat studenten hier al in een vroeg stadium over kunnen meedenken. Mochten er zaken zijn die wij als OC het komende jaar onder de loep moeten nemen, schroom dan niet één van ons te mailen! (k.boomgaard@uva.nl)

Juliëtte Boerboom (2e jaars bachelor student Religiestudies)

Ik ben nu tweede jaars Religiestudies student en (zoals de meeste wel weten) de penningmeester van Ars Notoria. Dit jaar zit ik als een van de vijf studenten in de opleidingscommissie van onze studie. Ik wil in deze commissie graag de stem van de studenten laten horen, niet alleen met dingen die ik graag anders of beter zou zien, maar ook de dingen die ik om me heen hoor. Mijn ervaring is dat veel studenten wel commentaar hebben op verschillende onderdelen van de studie, maar dat dit vaak niet doorkomt naar de mensen die hier iets aan kunnen doen. Daarom nodig ik alle studenten uit om te laten horen wat ze graag beter of anders zien, dit kan bij alle leden van de opleidingscommissie en hoeft echt niet heel officieel, het kan gewoon bij een van onze borrels (juliette.boerboom@student.uva.nl).

De oecumenische gemeenschap Taizé

Een informatieve introductie

Door Aida Kopmels

Begin

Op vijftienvijftigjarige leeftijd verliet Roger Schutz Zwitserland, zijn geboorteland, en ging in Frankrijk wonen. Toen brak de Tweede Wereldoorlog uit. Roger leed aan tuberculose en tijdens zijn lange ziekbed kwam hij op het idee om een gemeenschap te beginnen als tegenwicht tegen de ellende van de oorlog, als een plek van vrede om getraumatiseerde mensen op te vangen. Hij had een mooie plek uitgezocht voor zijn schuilplaats: het dorpje Taizé lag dicht bij de demarcatielijn, de grens tussen het Franse gebied en het door de Duitsers veroverde gebied.

Frère Roger Schutz

De vluchtelingen vonden er onderdak. Mensen met verschillende religies kwamen bijeen, en om ze niet in verlegenheid te brengen verrichtte Roger zijn gebeden in zijn eentje in het bos. De vluchtelingen baden, als ze dat wilden, op hun eigen kamer. Dit ging een tijdje goed, maar in 1942 werd Roger door familie gewaarschuwd voor een inval. Hij keerde terug naar Zwitserland en zat daar de oorlog uit. In Zwitserland verzamelde hij broeders om zich heen en na de oorlog nam hij ze mee naar Taizé. In 1945 vond een uitbreiding plaats: de gemeenschap nam een aantal weeskinderen op en stelde zich open voor Duitse krijgsgevangenen die de dienst bij wilden

wonen. Na de oorlog sloten ook zeven ex-krijgsgevangenen zich aan bij de gemeenschap.

In 2005 werd frère Roger opgevolgd door frère Alois. Roger was neergestoken door een verwarde Roemeense bezoeker en later in het ziekenhuis aan zijn verwondingen overleden. Zijn begrafenis werd bijgewoond door duizenden mensen. Hij is negentig jaar geworden.

Richtlijnen

In de winter 1952-1953 ging frère Roger in een lange retraite, en kwam eruit terug met de 'Regel van Taizé', waarin hij voor zijn broeders "het wezenlijke dat het gemeenschapsleven mogelijk maakt" verwoordt. De belangrijkste richtlijnen zijn vertrouwen in God en de medebroeders, en leven in eenvoud en vreugde. De broeders leven in gemeenschap van materiële en geestelijke rijkdom en ze zijn celibetair.

Jongeren

Vanaf de jaren zestig begonnen mensen de gemeenschap van Taizé te bezoeken. Zes jaar later werd de eerste bijeenkomst voor jongeren georganiseerd. Sindsdien is de jeugd een belangrijke doelgroep van Taizé. Elk jaar vindt er een Europese jongerenbijeenkomst plaats, de zogenaamde 'Pilgrimage of Trust'; dit jaar zal deze in Rotterdam worden gehouden. Op deze bijeenkomsten komen jongeren bijeen om elkaar te ontmoeten en samen te bidden en te mediteren. Het doel van deze vorm van samenzijn is de kloof die is ontstaan door oorlogen te overbruggen, en om het besef te laten groeien dat de hele mensheid één grote familie is. Voor zijn dood sprak frère Roger de intentie uit om de bijeenkomst te verbreden tot een internationale meeting, dat wil zeggen voor jongeren van over de hele wereld. In 2006 werd de eerste nationale bijeenkomst gerealiseerd.

Reisverslag

Door Aida Kopmels

De heenreis

Donderdagochtend 25 november was het vroeg opstaan; we moesten om tien voor zeven op station Amsterdam Centraal staan om er zeker van te zijn dat iedereen de trein van acht over zeven naar Roermond zou halen. Nog half slaperig kwamen ze een voor een aangelopen, met rugtassen en slaapzakken, en dik ingepakt. Dat niet iedereen even wakker was, bleek wel toen twee van ons voor negen uur een kortingskaartje hadden gekocht. De conducteur schreef wel een boete uit, maar kwam met twee gratis kaartjes voor de terugweg.

De reis

Aan het einde van de ochtend kwamen we aan in Roermond, waar Susanne op ons wachtte. Vanaf daar gingen we met twee auto's verder. Gelukkig had Susanne nog een extra Tomtom bij zich, want die van Romana bleek Frankrijk niet te kennen... Tot aan Luik reden we achter elkaar aan. Vlak daarna raakten we elkaar kwijt in het drukke verkeer en vervolgden we ieder apart onze weg. Na Luik werd het steeds heuvelachtiger. De hellingen werden steiler, en Susanne en Romana (beiden aan het stuur in de aparte auto's), dachten dat de auto's stuk waren omdat ze ineens wel erg veel snelheid verloren. Dat bleek gelukkig niet het geval te zijn; het waren de hellingen maar.. Lastig voor de chauffeurs, maar mooi voor de passagiers, begon het onderweg te sneeuwen. We zagen het landschap wit en winters worden, en

begonnen toch wel een beetje bang te worden voor wat ons in Taizé te wachten zou staan... We hadden namelijk geruchten gehoord dat we in een soort leger tenten zouden slapen, en met die kou ons leek dat niet bepaald een pretje.

Het winterse landschap

Iets voor zeven uur 's avonds arriveerde de eerste auto in Taizé. Toen was het nog even wachten op de anderen. We vielen meteen met onze neus in de boter: we liepen tegen een (naar eigen zeggen) van de Heilige Geest vervulde Amerikaan aan. Hij was ook op weg naar Taizé en volgde de aanwijzingen van de Heilige Geest om van de kerk naar de receptie te komen. Wij vertrouwden liever op de aanwijzingen van de zuster die bij de deur van de kerk stond. Bij de receptie wachtten we tot de anderen ook gekomen waren. Ondertussen konden wij genieten van het schouwspel van twee Indonesiërs die voor het eerst in hun leven sneeuw zagen.

Toen de rest er was, liet een vrijwilliger van Taizé onze slaappleats zien. Geen barakken gelukkig, maar een (verwarmd!) gebouw met twee verdiepingen, waarin we over twee kamers met stapelbedden werden verdeeld. Daarna gingen we eten: pasta met flintertjes tomaat, soep en een danootje. We werden meteen aan het werk gezet: twee van ons schepten het eten op, en twee van ons maakten na het eten de zaal schoon. De taakverdeling gaat bij het avondeten als volgt: iedereen staat in de rij voor het eten. Dan vraagt een vrijwilliger om een aantal mensen voor het opscheppen, acht voor de afwas en vier voor het schoonmaken van de zaal. Je geeft je op door je hand op te steken. Geen gedoe met namen en roosters dus, al heb ik gehoord dat dat in de zomer wel gebeurt.

Juliëtte in een van onze kamers

De eetzaal

Afwassen

Na het eten waren we 'eight o'clock sharp' weer bij l'Amorada (de receptie), want dat hadden we afgesproken met onze rondleider. Helaas kwam deze niet opdagen. Later bleek dat hij vast zat in een vergadering. We hebben ons vervolgens maar door iemand ander de weg naar de kerk laten wijzen, zodat we de avonddienst om half 9 bij konden wonen. De dienst bestaat uit zingen, een stuk uit het evangelie, stilte, en nog meer zingen. Bij de ingang liggen boekjes met de tekst en noten van de liedjes, dus iedereen kan na twee of drie diensten meezingen. De meeste liederen

bestaan uit één of twee regels tekst die steeds worden herhaald als een mantra. De melodie is zo geschreven dat je hem makkelijk oppikt. Een lied wordt ingezet door een monnik met een microfoon en vervolgens valt de rest van de aanwezigen in. Het lied wordt dan, afhankelijk van de lengte, drie tot tien keer herhaald. Na het eerste liederengedeelte leest een monnik een paar alinea's voor uit de Bijbel, wat vervolgens in vijf talen wordt herhaald. Tijdens de stilte daarna bidden de meeste mensen, maar wij als niet-christenen keken een beetje om ons heen om de sfeer in ons op te nemen. Daarna worden er weer liederen gezongen, totdat de dienst is afgelopen. Je mag zo lang blijven als je wilt, en soms worden er na de dienst ook nog liederen gezongen, maar dan op initiatief van de bezoekers zelf.

Na de dienst konden we dan eindelijk ons welkomstpraatje krijgen. Een vrijwilliger legde ons uit waar alle gebouwen waren en waar we om welke tijd moesten zijn voor eten, de Bijbelexegese, de schoonmaaktaken, de zanglessen, de workshops en natuurlijk de kerkdiensten. Daarna konden we eindelijk gaan slapen, want het was een lange, vermoeiende dag geweest.

Vrijdag

Er was ons verteld dat de klokken op het terrein van Taizé zouden luiden om ons op tijd wakker te maken voor de dienst, maar we waren erg blij dat we ook onze eigen wekkers hadden gezet. We hoorden de klokken wel, maar niet hard genoeg om wakker van te worden! Het eerste wat ik die ochtend deed was douchen. Ik was erg blij dat ik mijn wekker vóór de klokken had gezet, want toen ik klaar was stond er een rij.

Een deel van het terrein

De klokken van Taizé

De ochtenddienst begon om kwart over acht, nog vóór het ontbijt. Gelukkig duurde deze niet zo lang, want ik had best honger! Bij het ontbijt stonden we even heel raar te kijken naar een soort poeder dat mensen in kommetjes schepten. We dachten dat het pap was, maar het bleek koffie, thee, melk en chocolademelk te zijn. Het poeder moest je aanvullen met heet water en dan had je te drinken. Voor de rest bestond het ontbijt uit stokbrood, jam, een minireepje chocola en een appel.

Ontbijten

Na het ontbijt was het tijd voor Bijbelexegese: met een aantal groepen kom je bij elkaar in een hal, waar een monnik vertelt over een stukje uit de Bijbel. Deze keer ging het over de schijnbare tegenstelling tussen oneindige liefde en de noodzakelijkheid van de kruisiging. De predikende Amerikaan die we de eerste avond al ontmoet hadden was het er blijkbaar niet

mee eens, want hij stond op en liep luid prekend boos weg. Vervolgens gingen we in groepjes praten over de thema's uit het behandelde stukje Bijbeltekst. Wij bleven als groepje bij elkaar, maar er werd een Franse jongen bij ons ingedeeld, met wie we een interessant gesprek hadden over - onder andere - hoe te praten over thema's uit de Bijbel als je zelf niet religieus bent. Toen de bijbelgroepjes weg waren, hebben we de ruimte gebruikt voor yogaoefeningen onder leiding van Lisette. De Franse jongen deed ook mee. Om het zengehalte nog even te verhogen, volgde daarop de middagdienst.

Bijbelexegese

Als bezoeker van Taizé word je geacht een bijdrage te leveren aan het gemeenschapsleven. Dat betekende in ons geval: plees schrobben. Na de lunch verzamelt iedereen (wat er in de praktijk opvallend weinig zijn) zich bij Point 5. Dan wordt er een van de Taizé schoonmaakliederen gezongen: "We will we will clean it!" op de melodie van "We will rock you" van Queen. Toen we na het schoonmaken terugkwamen bij Point 5, waren er al een aantal groepjes klaar. Ze zaten daar op bankjes gitaar te spelen en te zingen. Wij schoven gezellig bij ze aan. Op den duur werd het toch wel koud buiten, dus de meesten verplaatsten zich toch maar naar de hal waar ook werd gegeten. Daar haalden sommigen een gitaar, en anderen huiswerk, en boek, of breipennen tevoorschijn. Na het avondeten werden we naar l'Abiodh gestuurd: de verblijfplaats van de vaste vrijwilligers. Daar was ook afwas te doen: de pannen waarin het eten wordt gekookt, en de afwas van de vrijwilligers. Dat was best een hele klus, maar we waren weer op tijd klaar voor de avonddienst.

De schoonmaakploeg

De vrijdagavonddienst is anders dan andere diensten: aan het eind van de dienst wordt het kruis dat normaal gesproken vooraan in de kerk staat, naar het middengedeelte gedragen en daar op de grond gelegd. Dan kunnen mensen, als ze dat willen, bidden met hun voorhoofd op het kruis terwijl de rest door blijft zingen. Ik heb dit zelf niet gedaan, maar ik kan me voorstellen dat dit voor christenen een heel speciale ervaring moet zijn.

Het is 's avonds altijd heel gezellig in de grote hal: het dagprogramma is afgelopen, mensen komen daar dan een beetje hangen en socializen. Mirjam had het spel 'Weerwolven van Wakkerdam' meegenomen, wat een groot succes was, ook onder de Fransen en Spanjaarden. Al met al een hele mooie dag, maar met een vervelend staartje: Querien kreeg voedselvergiftiging en moest midden in de nacht verplaatst worden naar de ziekenboeg. Susanne en Mirjam sliepen om beurten bij haar.

Zaterdag

Querien mocht niet naar buiten, want ze had koorts. Ze mocht gelukkig wel bezoek, dus verschillende mensen zijn even bij haar langs geweest. De dag verliep gewoon volgens schema, behalve dat niet iedereen naar de Bijbelexegese ging: ik en nog wat anderen gingen veel liever buiten in de sneeuw wandelen. Het spijbelen hebben we mooi gecompenseerd door een bezoek aan het kleine dorpskerkje waar het hele verhaal van Taizé eigenlijk begonnen is. Het dorpje Taizé is een typisch Frans pittoresk dorpje, met hele mooie huizen. Als het niet zo afgelegen was, had ik er best willen wonen. Daarna gingen we naar het winkeltje op het terrein, waar wat souvenirjes hebben gekocht die door de monniken zelf

vervaardigd worden. Na de middagdienst zijn we naar zangles gegaan, waar we nieuwe Taizéliederen hebben geleerd die we in de avonddienst mee konden zingen. Na het avondeten werden we weer ingeroosterd voor de afwas. Er hielpen ook wat Fransen mee, en er werd vrolijk gezongen - geen Taizéliederen dit keer.

Het dorpskerkje

De dienst op zaterdagavond is ook heel bijzonder: op de plek waar je de liedboekjes pakt, lagen nu ook kaarsjes van bijenwas. Tijdens de dienst wordt er voorin de kerk eerst één van deze kaarsjes aangestoken door een van de aanwezige kinderen. Met dit kaarsje wordt vervolgens het volgende kaarsje aangestoken, tot alle kaarsjes van iedere aanwezige in de ruimte branden en het licht zich zo verspreid heeft.

De zaterdagavondmis

Zondag: vertrek

Zondagochtend kwamen we erachter dat Sinterklaas langs was geweest! We hadden allemaal een kaart met een persoonlijk gedicht en een ketting uit het souvenirwinkeltje in onze schoen. Voor het ontbijt paktten we onze spullen in en brachten die alvast naar de auto. We zijn niet naar de ochtenddienst geweest,

daar hadden we helaas geen tijd voor. Na het ontbijt kregen we nog een lunch voor onderweg mee, en vertrokken we richting huis.

De terugreis was weer erg gezellig; in de auto meezingen met de Spice Girls en dat soort dingen. Op de terugweg zijn we ook nog geflitst, dus het onthaasten is officieel mislukt. Luik is echt de kwijtraakplek geworden: ook

op de terugweg verloren we elkaar daar weer uit het oog. Bij de McDonalds (iedereen had na het eten van dat weekend toch wel érg zin in een burger) vonden we elkaar uiteindelijk weer terug. Al met al een geweldig weekend; we hebben een hoop gelachen en het was geweldig om eens mee te maken. Wat ons betreft een aanrader voor iedereen die open staat voor een dergelijke ervaring.

Groepsfoto

Romana, Anne, Lisette, Susanne, Wendy, Aida,
Juliëtte, Mirjam, Querien

Do What Thou Wilt: Sex Magick, Drugs, & Rock'n'Roll

Door Clio Ariane Leeuwenburgh

Even though Victorian occultist and mystic Aleister Crowley has been dead for over 60 years, his influence has lingered on in pop culture ever since he gained notoriety as 'The Wickedest Man in the World' nearly a century ago. Quite a reputation to live up to, but his exploits in 'black' magick, drug experimentation, sex rituals with both men and women, and animal sacrifice ruffled more than a few feathers wherever the 'The Beast' (a nickname given to him by his deeply religious mother) chose to reveal himself.

Often credited as the herald of modern Satanism, Crowley's character and teachings have intrigued and inspired prominent figures in rock music like The Beatles (who featured a picture of Crowley himself on the cover of their record Sgt. Pepper's Lonely Hearts Club Band), Ozzy Osbourne, The Doors, Iron Maiden, Marilyn Manson and David Bowie. More recently, hip-hop mogul Jay-Z was photographed wearing a black John Galliano sweatshirt bearing the Crowleyan saying "Do What Thou Wilt", the central philosophy of Crowley's religious belief system Thelema.

More than just a fashion statement, the phrase emerged in *The Book of the Law*, which the ceremonial magician wrote in 1904 after having a mystical experience in Egypt. He believed the book was dictated to him by a supernatural entity by the name of Aiwass, its contents serving as the ethical code and spiritual guideline to find what Crowley called one's "True Will" (by which he meant the individual's spiritual core, not to be confused with the ego). The individualistic nature of "Do What Thou Wilt" has been a muse to more than a few rock, punk, and metal icons over the years, perhaps most notably Led Zeppelin guitarist Jimmy Page.

In the early 1970s the British rocker purchased the infamous Boleskin House, situated on the shore of Loch Ness in Scotland, where Crowley resided between 1899 and 1913. It was in this manor where Crowley, by now a member of the Hermetic Order of the Golden Dawn (but not yet the organization's leader in Great Britain), prepared to invoke what he

called the Knowledge and Conversation of the Holy Guardian Angel. (Un)fortunately he abandoned this time-consuming six-month long ritual prematurely. However, witnesses claim the lodge remained haunted after Crowley's departure. Page reportedly sold Boleskin House in 1991.

Aleister Crowley

Another residence of Crowley's that has become the subject of interest to a number of musicians was the Abbey of Thelema. This small house in Cefalù, Sicily functioned as Crowley's home and temple between 1920 and 1923, until the occultist was expelled from Italy under Mussolini's fascist regime. At the abbey Crowley and a number of his hedonist followers practiced ceremonial magick, studied occult writings, and devoted themselves to finding their True Will. Artists like Gillan (fronted by Deep Purple and Black Sabbath vocalist Ian Gillan) and Marilyn Manson (a card-carrying member of the Church of Satan) have both written songs referencing the Abbey of Thelema.

After leaving his Mediterranean haunt, Crowley traveled around Europe, married (and separated) another of his 'Scarlet Women', returned to England, filed for bankruptcy, fathered a child, may or may not have been a spy for the British Intelligence, wrote *The Book of Thoth*, became addicted to heroin, possibly cursed his doctor for canceling his opiate prescription, and eventually died from a respiratory infection on December 1, 1947. As one of the most controversial figures in Western esotericism to date, Crowley's legacy reaches far and beyond the dark arts and will hopefully continue to inspire great music as it has in the past decades.

Sinterklaas, maar dan anders

Sinter-ARS met een minilezing van dhr. Pauls

Door Querien Mangel

Mini-lezing door dhr. Pauls

Vol verwachting klopte ons hart, toen we dhr. Pauls hadden gevraagd een minilezing te geven over St. Nicolaas. In de veronderstelling dat wij voor Sinterklaas gingen spelen, kwam hij 7 december met een glimlach de faculteitskamer in. Die glimlach was te wijten aan het feit dat zijn minilezing, niet zo maar een minilezing zou zijn! Nadat dhr. Pauls zijn verhaal over St. Nicolaas had laten klinken, zou het gezelschap op de proef worden gesteld met acht St. Nicolaas vragen. Degene met de minste foute antwoorden kreeg een presentje; goed opletten was dus een must.

Een tafel vol sinterklaassnoeperijen

Na de wonderbaarlijk interessante minilezing van dhr. Pauls, die ons niet alleen tot meer kennis heeft gebracht, maar

ook geheel onverwacht tot een hoop verwondering over deze goedheiligman, barstte de strijd los. De vragen waren erg tricky en de uiteindelijke winnaar had het presentje dan ook dubbel en dik verdiend. Maar dit was niet het enige cadeautje, op de tafel in de faculteitskamer lag namelijk een tapijt van bontgekleurde pakjes, elk met een religieus tintje. Onder het genot van chocomelk, thee en allerlei sinterklaassnoeperijen, hebben we deze uitgepakt met een waanzinnig hectisch dobbelspel. Variërend van een wijwaterflesje in de vorm van Maria tot afgodsbeelden, iedereen ging met een bijzonder reli-deautje naar huis.

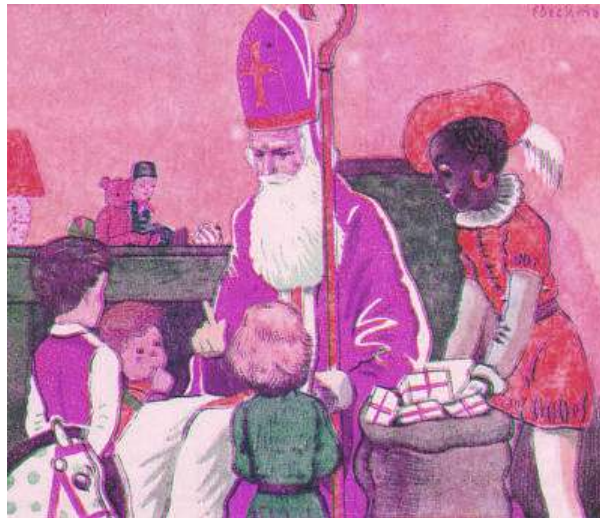

Het dobbelspel

Kortom, deze allereerste Sinter-ARS was overduidelijk meer dan geslaagd! Maar de minilezing van dhr. Dhr. Pauls was toch wel het ultieme hoogtepunt. Want als je weet waarom Sinterklaascadeautjes altijd in een schoen worden gestopt, je er bewust van bent wat 'goedheiligman' nou eigenlijk écht betekent en erachter komt wat St. Nicolaas heeft uitgespookt op het Concilie van Nicea... dan kijk je nooit meer op dezelfde manier naar het feest dat men Sinterklaas noemt.

De mini-lezing
De geschiedenis van Sint Nicolaas

Door Rob Pauls

Bijna iedereen weet dat Sint Nicolaas als bisschop van Myra uit het huidige Turkije stamt. Hij was daar reeds tijdens zijn leven zeer populair vanwege zijn vrijgevigheid en zijn menslievendheid en vriendelijkheid. Al is er ook een verhaal dat Nicolaas op het concilie van Nicea met Ariaanse tegenstanders op de vuist ging en daarom door zijn collega-bisschoppen geknipt en geschoren in de gevangenis werd gegooid. Daar werd hij op wonderbaarlijke wijze's nachts door Christus weer van baard, staf en mijter voorzien. Men ontsloeg hem hals over kop uit de verzekerde bewaring en Arius had op het concilie het nakijken. Maar misschien gaat het hier om een andere Nicolaas dan degene die als vriendelijke grijsaard wordt vereerd. 'Nicolaas' was per slot van rekening een niet ongebruikelijke naam voor bisschoppen in het Grieks sprekende Oost-Romeinse rijk.

Sint Nicolaas komt dus uit Myra. Maar hoe komt het dat kinderen in Nederland te horen krijgen dat hij uit Spanje afkomstig is? Dat heeft te maken met het feit dat het gebeente van Sint Nicolaas in 1087 door zeelui in Myra is geroofd en naar Bari in Zuid-Italië is gebracht. Een mooi voorbeeld van een 'translatio'. De in het zuiden van het katholieke Europa toentertijd al populaire heilige moest worden gered uit de klauwen van de met de legers van de seldzjoeken oprukkende islam. In Bari werd over de heilige relieken een basiliek gebouwd en daarmee had de flukse stad Bari een mooie toeristische bron van inkomsten toegevoegd aan het arsenaal winstgevende activiteiten. Bari was in de tijd dat in de Nederlanden de opstand tegen Spanje begon, deel van het Spaanse rijk. Wellicht is dat de reden dat Nederlanders vroeger zeiden dat Sinterklaas uit Spanje komt. De 'Spaanse' herkomst van Sint Nicolaas verklaart in elk geval waarom in het zuinige Nederland met Sinterklaas zo kwistig met noten wordt gestrooid en vijgen, dadels en 'appeltjes van oranje' op het snoepmenu staan. Spanje was in die eeuwen het land van specijeren en lekkernijen. Ook 'Zwarte Piet' kan moeiteloos met Spanje in verband worden gebracht –vanwege de multiculturele Middeleeuwse geschiedenis van het land.

Dat met Sinterklaas in Nederland met *noten* wordt gestrooid, kan men dus begrijpen. Maar waarom wordt er *gestrooid*? Dat komt omdat volgens de legende Sint Nicolaas, toen hij hoorde dat een man zijn drie dochters moest prostitueren om hen aan een bruidschat –en daarmee aan de man– te helpen, gouden munten bij de arme vader en zijn drie dochters door het raam naar binnen gooide. In de legende werden dat later goudklompjes; die veranderden vervolgens in appeltjes en dat werden uiteindelijk sinaasappeltjes. Volgens sommigen kwamen die in de schoenen van de meisjes terecht. Waarmee het raadsel is opgelost waarom men met Sinterklaas zijn schoen zet. Een kniesoor die meent dat hier oorzaak en gevolg met elkaar worden verwisseld. Om de arme familie niet in verlegenheid te brengen, wierp Sint Nicolaas het geld bij hen naar binnen zonder dat iemand hem zag. Daarom strooit een Piet die zijn vak verstaat, zijn kruid- en pepernoten zonder dat iemand hem te zien krijgt.

Hoe het ook zij, Sint Nicolaas werd dankzij de legende in één klap de beschermheilige van zowel prostitutees als jonge mensen op huwbare leeftijd. De benaming ‘goedheiligman’ heeft dan ook niks te maken met goedheid en heiligheid maar betekent ‘goed-huwelijks-man’. De Sint was een huwelijksmakelaar! Daarom bestaat in Nederland vanaf de zeventiende eeuw het gebruik om rondom 5 december een speculaaskoek te geven aan iemand waarop men een oogje heeft laten vallen: de zogenaamde ‘vrijers’. Taai-taai gaf men aan iemand waarmee men liever ruzie kreeg dan dat men ermee wilde trouwen. Zoals elk feest was ook Sinterklaas een uitstekende gelegenheid om ruzie te krijgen. Maar daarover zodirect meer.

De katholieke kerk heeft sinds enkele decennia Sint Nicolaas van de heiligenkalender afgevoerd. Maar eeuwenlang vierde men in Europa het feest van Sint Nicolaas op de twee door Rome vastgestelde officiële feestdagen: 9 mei (de dag waarop de relieken van de heilige met groot vertoon in Bari waren ingehaald) en 6 december (de sterfdag van Sint Nicolaas die zoals alle kerkelijke feestdagen begint met de vespers van de vooravond, dus op 5 december). Maar rond of op 6 december dateerde men in het Middellandse Zee-gebied de aanvang van de winter en begon de zeevaart aan haar winterpauze. En inderdaad: Sint Nicolaas is de beschermheilige van zeelieden en schipbreukelingen. Niet voor niets staat de Nicolaaskerk in Amsterdam –Sint Nicolaas was lang vóór de eerste intocht van de Sint in de hoofdstad in 1934 (die was ingevoerd op voorstel van Amsterdamse winkeliers en warenhuizen) de patroonheilige van Amsterdam–, op een strategische plek tussen haven en hoerenwijk. Daarom komt Sint Nicolaas van oudsher naar Nederland over zee. Door de mooie plaatjes in het Sinterklaas-prentenboek van Jan Schenkman halverwege de negentiende eeuw komt Sinterklaas sindsdien aanvaren op een stoomboot (en hij vertrok bij Schenkman overigens, niet minder modern in die tijd, weer per trein). Op en top onderwijzer bedacht Schenkman voor de kinderen bij zijn prent ook een toepasselijk lied: ‘Zie ginds komt de stoomboot...’

Maar ook in de Middeleeuwen was men niet wars van pedagogische trucjes. Dat Sint Nicolaas als grote kindervriend bekend staat en beschermheilige is geworden van scholieren, komt door een andere beroemde legende. Daarin wekt Nicolaas drie kinderen (of studenten) op uit de dood die door een herbergier waren geslacht en ingepekel in een ton werden bewaard voor toekomstige consumptie. In Middeleeuwse kloosterscholen vierde men het Nicolaasfeest door de goedheiligman als in een mirakelspel te laten optreden voor de leerlingen met een bijbehorende straf voor luie en een beloning voor ijverige leerlingen. Ook kende men het gebruik om jonge leerlingen die moesten leren schrijven, een letter van brood of banket te geven. Zodra ze die netjes konden overschrijven, mochten ze hem als beloning opeten. Misschien is het Nicolaasfeest voor kinderen vanuit de kloosterscholen overgeslagen op de steden. Daar smolt in de latere Middeleeuwen het feest van Onnozele Kinderen op 28 december samen met het Nicolaasfeest van 6 december en trokken arme kinderen, met aan het

hoofd een gekozen kinderbisschop, in optocht door de straten om aalmoezen te verzamelen. Dit tot leedwezen van de vroede vaders en nette burgers, want het vrome spektakel verliep meestal niet zonder hooliganisme en openbare dronkenschap. Soms verzamelden burgers dan ook liever zelf, in schoenen die in de kerk werden gezet, geld om de arme kinderen in de stad van een tractatie te kunnen voorzien. En van een vrije dag, want op 6 december hadden schoolkinderen vrijaf.

Voor de kerken van de Reformatie was het Sint Nicolaasfeest een doorn in het oog. En de wereldlijke overheden wilden maar wat graag een einde maken aan het volks- en straatfeest dat elk jaar gepaard ging met relletjes en opstootjes. Maar helemaal verbieden en uitbannen kon men het feest in de zestiende en zeventiende eeuw niet. Het ging ondergronds en werd binnenshuis gevierd. Er stond ook economisch te veel op het spel, want aan het Nicolaasfeest waren lucratieve markten en kermissen verbonden. Daarop gaven jongeren elkaar, zoals gezegd, dan hun 'vrijers' –of taai-taai– en als gevolg daarvan zal menig een, net zoals Arius in Nicea, een blauw oog hebben opgelopen. Het kon danig uit de hand lopen op 5 december. Amsterdam zou Amsterdam niet zijn als daar niet, in 1663, een jongerenoproer zou zijn geweest tegen de zoveelste poging het Nicolaasfeest te verbieden én als het stadsbestuur niet snel eieren voor zijn geld zou hebben gekozen en het verbod weer schielijk zou hebben ingetrokken. Dat daarmee ook de Sinterklaasmarkten en kermissen voor de stad als inkomstenbron werden veiliggesteld, zal –ook dat heel Amsterdams– een handje hebben geholpen om het vrome stadsbestuur tot andere gedachten te bewegen.

In de negentiende eeuw dook Sinterklaas uit de clandestiniteit op en verscheen nu van de weersomstuit als de bisschop zoals wij hem tegenwoordig elk jaar zien binnenkomen en op de daken rijden: een rijzige gestalte met staf, mijter en tabberd (die trouwens, net als zijn baard, volgens sommigen aan de Germaanse Wodan met zijn rode mantel doet denken). Vóór de negentiende eeuw was Sint Nicolaas alomtegenwoordig en alziende maar zelf nooit in levende lijve aanwezig. In Rusland neemt Sint Nicolaas soms zelfs de trekken aan van God zelf, bijvoorbeeld als hij als typisch Russisch 'grootvadertje' in een bos bezig is het lot van de mensen te vlechten, goede en slechte, omdat met alléén goede of alléén slechte mensen het leven op aarde niet voort kan gaan. In Nederland wordt in de negentiende eeuw de grote kindervriend een wat infantiele figuur. Om zijn pedagogische waarde verder te vergroten, verschijnt nu opeens ook Zwarte Piet aan zijn zijde. Vóór die tijd doolde en reisde Nicolaas altijd in zijn eentje op aarde rond. Sint Nicolaas had, alweer volgens een legende, uit medelijden een zwart weesjongetje op de slavenmarkt in Myra gekocht en hem, uiteraard pas na zijn bekering tot het christendom, zijn vrijheid geschonken. Maar Piter –zo heette het jongetje– bleef liever bij Nicolaas en week de rest van zijn leven niet meer van zijn zijde. Waarschijnlijker is dat Zwarte Piet, afgezien van de invloed van de zwarte pages die in de zeventiende en achttiende eeuw aan de Europese vorstenhoven in de mode waren en die men duidelijk herkent in het kostuum van Zwarte Piet, meer dan met 'Ethiopische' jongetjes te maken heeft met Italiaanse schoornsteenvegertjes die in de negentiende eeuw in West-Europa met roe en zak de daken opklommen om schoorstenen te vegen. Sint Nicolaas is, men raadt het al, de beschermheilige van –de schoornsteenvegers. Maar mogelijk is Zwarte Piet veel ouder. In Duitsland en Oostenrijk kende men in de Middeleeuwen 'Knecht Ruprecht' en 'Krampus' als de onaangename kompaan van Nicolaas. En misschien dat hij nog ouder is: de zwarte raven van Wodan en diens knechten, Eckhart en Oel, kunnen als voorbeeld hebben gediend voor Zwarte Piet. Oel werd aan het einde van het jaar door Wodan erop uit gestuurd en hing met zijn neus boven de schoorsteen van de huizen om vast te stellen wie een offer voor Wodan bracht en zo op een gunstig nieuw jaar mocht hopen.

Sint Nicolaas was de meest populaire heilige uit de geschiedenis van zowel het Grieks- en Russisch-orthodoxe als het katholieke Europa. Hij handhaafde zich niet alleen in protestante landen als Nederland en Engeland maar kwam op de schepen van de Hanze overal in Noord-Europa terecht tot in Scandinavië en IJsland. Overziet men de geschiedenis van Sinterklaas, dan moet men constateren dat door de invloed van de Reformatie, het beschavingsoffensief van de zeventiende en achttiende eeuw en het didactische talent van de negentiende eeuwse schoolmeesters van de heilige uit de Oudheid niet veel is overgebleven. Misschien is het daarom niet meer dan logisch dat hij volgens sommigen op het punt van verdwijnen staat. Er is weliswaar een stichting in het leven geroepen die Sinterklaas tot het aanbreken van betere tijden aan de beademingsapparatuur heeft gelegd. Maar de stichting lijdt zelf een comateus bestaan en zal waarschijnlijk niet in staat zijn de loop van de geschiedenis te veranderen. De fans van Sinterklaas geven het kerstfeest de schuld van de neergang van Sint Nicolaas. Maar zij hebben zelf door in Nederland op 5 december pakjesavond te gaan vieren de verborgen werkzaamheid van de alom aanwezige heilige aan het oog onttrokken en hem daarmee een slechte dienst bewezen.

Maar waar komt pakjesavond vandaan?
Daarover volgend jaar meer – met kerst.

Bekeringsverhalen

Ervaringsverhalen en in gesprek

Door Lisette van de Burgwal

Anne van Duin (21, eerstejaars deeltijd Religiestudies) en Nanouschka Wamelink (23, student Theaterwetenschap en eerstejaars Religiestudies) bekeerden zich op latere leeftijd. Anne keerde een jaar geleden de baptistische geloofsgemeenschap waarin ze opgroeide de rug toe en is nu overtuigd atheïst. Nanouschka deed het tegenovergesteld en sloot zich na haar niet-religieuze opvoeding aan bij een gereformeerde kerk. Tijdens de Ars Notoria-borrel vertelden zij hun verhaal.

“Het was alsof ik er niet meer bij hoorde”

Anne groeide op in een baptistische geloofsgemeenschap met een sterke evangelische beleving. De ouders van haar moeder waren bekeerd tot evangelist door Amerikaanse missionarissen, toen haar moeder negen jaar was. Annes vader bekeerde zich om met haar moeder te kunnen trouwen. Hij was vrij nuchter in het geloof, en minder fanatiek dan de moeder van Anne.

Anne mocht naar een openbare middelbare school, maar qua ethiek was de opvoeding vrij strikt. De regels waren duidelijk. Geen seks voor het huwelijk en het ergste wat haar ouders kon overkomen was dat ze lesbisch zou worden. “Mijn moeder dacht vrij zwart-wit in het geloof. Als ik over mijn gevoelens wilde praten, zei ze: “ga maar bidden”. Zo ging ze ook met haar eigen problemen om, want problemen waren taboe voor haar,” zegt Anne. In de kerk was er volop gelegenheid om problemen te bespreken met dominees en andere medewerkers, maar Anne vertrouwde hen niet zo. Ze had haar geloof om op terug te vallen en bad veel. “Als ik problemen had, ging ik er niet mee naar buiten, maar keerde ik me naar de Bijbel toe. Ik geloofde dat God mijn problemen wel op zou lossen.”

Anne voelde zich altijd erg thuis bij de kerk. Het was een missionaire kerk waar vanuit zendingsreizen gemaakt werden. Er waren vooral jonge gezinnen en jongeren en Anne had er veel vrienden. Zo groeide ze op met overwegend christelijke mensen om haar heen. Haar familieleden zaten bij de pinkstergemeenschap en haar vrienden gingen bijna allemaal naar de kerk. Op de middelbare school ontmoette ze ook niet-christelijke mensen en raakte zelfs bevriend met een

aantal. Toch bracht niets haar aan het twijfelen over haar religie. “Ik was heel dogmatisch in mijn geloof. Ik was het type christen dat ik nu verwijt dat hij niet doortastend of onnadenkend is. Zo stond ik sterk in een omgeving die niet christelijk was. Ik keek snel neer op mensen, als ze bijvoorbeeld veel seks hadden, homo waren of naar bepaalde muziek luisterden, zoals Marilyn Manson. Ik had het zelfs een keer uitgemaakt met mijn vriendje omdat hij niet christelijk was.”

Een foto van Anne

Op een dag bekeek Anne een filmpje op YouTube, waarin Pat Condell kritiek leverde op de christelijke feestdag Pasen. Ze liet een reactie achter waarin ze de Bijbel verdedigde. Een atheïstische jongen reageerde op haar

reactie en zo ontstond een discussie. Anne was overtuigd van haar gelijk en vond overal argumenten op. Maar op een gegeven moment zei de jongen: “daag jezelf nou eens uit en denk na over dat een Islamiet hetzelfde denkt als jij”. “Vanaf toen volgde een lang proces, waarin ik mezelf uitdaagde om er over na te denken,” vertelt Anne. “Ik las veel boeken en voerde discussies met mijn christelijke vrienden, mensen van de kerk en dominees.” De twijfels namen toe. Ze sloot zich aan bij een christelijke studentenvereniging in de hoop haar geloof weer terug te vinden. Ze was op zoek naar argumenten voor het bestaan van God. God was immers altijd essentieel in haar leven geweest en dit viel opeens weg. “De hele constructie waar mijn normen en waarden op gebouwd waren, was verdwenen.”

Ten einde raad ging ze op Catechisatie. Dit zijn lessen in de gereformeerde kerk waarbij alle christelijke principes besproken worden. In die tijd studeerde Anne aan de gereformeerde Pa-bo in Zwolle. Daar besprak ze haar twijfels met de docenten. “Ik praatte met hen over religie, de beleving ervan, over de evolutie en de ontwikkeling van een godsbeeld in culturen. Maar ik vond eigenlijk nooit echt voldoening in de antwoorden.” Ondertussen bleef ze eerlijk over haar twijfels naar haar christelijke vrienden en familieleden toe. Haar moeder dacht niet dat de twijfels van Anne uiteindelijk zouden leiden tot het afstand nemen van haar religie.

Toen Anne twintig was, stierf haar vader. Na zijn dood stapte de moeder van Anne over naar een gereformeerde kerk met sterk evangelische inslag en werd nog fanatieker. Ze haalde hier haar levenskracht uit. Anne begon in die tijd al steeds meer te beseffen dat haar geloof niet meer terug zou komen. “Het was een extra uitdaging voor mij om de dood een plek te geven zonder religie waar ik op terug kon vallen. De roman Slaughterhouse Five heeft me daarbij wel geholpen.” De schrijver van dit boek, Kurt Vonnegut, is atheïst. In het boek schrijft hij over een man die gelooft dat tijd niet bestaat en dat alles daarom voor eeuwig is en overledenen nog steeds bestaan op deze manier.

“Ik had een gedicht geschreven voor mijn vaders rouwkaart over deze tijdsbenadering. Iets van, “misschien bestaat het nog en zullen

wij weer verenigd worden”. Maar iedereen had het toen christelijk geïnterpreteerd. Zo was het helemaal niet bedoeld, ik bedoelde dat zijn lichaam nog steeds deel was van het universum, alleen zonder bewustzijn.” Een paar maanden na haar vaders dood besloot ze niet meer naar de kerk te gaan. Dit was in juni 2009. Ze vertelde toen openlijk tegen haar christelijke vrienden dat ze niet meer christelijk was. Ze zeiden maar weinig en lieten niet blijken hoe ze erover dachten. “Het was gewoon alsof ik er niet meer bij hoorde. Ze begrepen mijn positie niet. Vanaf toen ging ik ook niet meer naar Bijbelstudies.”

Nadat Anne haar religie opgegeven had, zag ze zichzelf gedwongen om haar morele normen en waarden te heroverwegen. “Ik wilde opnieuw mijn puberfase beleven en uitzoeken wat ik leuk vond en wat belangrijk was in mijn leven. Ik wilde opnieuw die keuzes maken.” In die periode ontmoette ze haar huidige vriend. Ze zijn allebei overtuigd atheïst. “In het begin spraken we met elkaar af dat we elkaar zouden dumpen als één van beiden zich zou bekeren. Hij heeft een hekel aan christenen die de basiskwaliteit van iemands leven verminderen door de persoonlijke versie van goed en kwaad aan iemand op te leggen. Maar hij laat mensen wel in hun waarde en heeft geen vooroordelen. Daarin is hij een voorbeeld voor mij.”

Anne heeft niet veel christelijke vrienden over. “Ik heb afstand genomen van mijn christelijke vrienden die hun waarden aan me wilden opleggen en zeiden “dat mag je niet denken”. Daar heb ik een beetje een hekel aan. Een meisje met wie ik vroeger bevriend was, maar nu meer als kennis beschouw, kwam laatst naar me toe om te vertellen dat ze seks met haar vriendje had gehad. Ik was de enige aan wie ze het kon vertellen, omdat ze wist dat ik haar er niet om zou veroordelen.”

De moeder van Anne gelooft nog steeds dat Anne zich op een dag weer zal bekeren. “Ze gelooft dat God een speciale missie voor mij heeft om een missionarische persoon te worden, omdat ik weet hoe het is om atheïst te zijn geweest.” Anne is echter blij om atheïst te zijn. Ze erkent nooit zeker te kunnen weten dat God niet bestaat en daarom de mogelijkheid open te moeten laten. “Maar ik denk dat ik wel dichtbij de waarheid zit,” zo sluit ze af.

“Ik had al van heel jongs af aan het gevoel dat dit de waarheid was”

Nanouschka is net als Anne een andere richting ingeslagen wat haar religie betreft. Zij groeide op in een niet-religieus gezin en koos er zelf voor om zich aan te sluiten bij de gereformeerde kerk.

Nanouschka's ouders waren christelijk van doop, haar vader katholiek en haar moeder hervormd. Maar ze deden er bijna niets meer mee. Nanouschka's zusje was helemaal niet religieus. Nanouschka en zij waren niet gedoopt, omdat hun ouders de keuze aan hen wilden laten.

Nanouschka's opa en oma waren wel praktiserende christenen. Nanouschka was van jongs af aan al geïnteresseerd in hun geloof. “Toen ik zes was had ik al het idee dat zij de waarheid hadden. Zij baden altijd voor het eten en dan moest ik stil zijn. Ik vond het heel bijzonder dat we pas mochten beginnen met eten na het gebed.”

Een foto van Nanouschka

Op Nanouschka's basisschool lagen Bijbels in de klaslokalen. Al vanaf dat ze kon lezen las ze daarin. “Uiteindelijk had ik de Bijbel twee keer van kافت tot kافت uitgelezen. Ik snapte er niet veel van, maar dacht, als dit de waarheid is, zal

ik het vanzelf wel snappen.” Ze was er dus al op jonge leeftijd van overtuigd dat de christenen de waarheid hadden. “Ik vond het wel een eng idee, dat God op je neerkijkt enzo. Voor mijn gevoel was het allemaal waar, maar ik wist gewoon nog niet goed hoe ik er mee om moest gaan.”

Het kerkkrantje van de gereformeerde kerk van haar moeder kwam nog maandelijks in de bus bij Nanouschka thuis, omdat haar ouders zich nooit uitgeschreven hadden. Nanouschka bezocht af en toe een kerkdienst, maar was nog niet gedoopt. Ze las er wel eens wat over in het krantje en zo kwam het dat ze op haar zestiende besloot dat ze gedoopt wilde worden. Haar moeder attendeerde haar er op dat ze dan eerst belijdenis moest doen. Voor de gereformeerde kerk is belijdenis “ja” zeggen tegen het geloof, voor de rest van je leven. Eerst ging Nanouschka catechisatie doen. Ze had veel vragen. “De jongeren daar zaten al wel bij de kerk, maar waren nog vrij zoekende. Dat deelden we, dus ze deden er niet moeilijk over dat ik vragen had. Want er waren dingen waar ik het niet helemaal mee eens was. Op een gegeven moment werd er gezegd dat je alles wat in strijd met het geloof is moest verwerpen. Ik dacht, ik kan het wel ergens niet mee eens zijn, maar het verwerpen gaat wel erg ver.”

Ze kreeg een groepje bij belijdeniscatechisatie om zich mee voor te bereiden op de belijdenis. De vier andere jongeren van haar groepje waren opgevoed als christenen. “Ze hadden nog wel twijfels en geloofden niet dat alles honderd procent waar was. Maar dat mocht gewoon. Ik voelde me enigszins minderwaardig. Zo van, jullie zijn allemaal gedoopt, jullie zijn Gods kinderen en ik weet er nog niet zo veel van af. Maar ik vond het wel heel bijzonder om mee te maken. Je leert heel veel van elkaar. Je leert samen te geloven. Ik was er niet zo vertrouwd mee om te denken zoals zij en dat heb ik allemaal geleerd.”

Ze maakte het allemaal snel af, om zo snel mogelijk de belijdenis te kunnen doen. Het scheelde dat ze Bijbel al goed kende en zeer gemotiveerd was. Maar ze bleef kritisch en

nam niet alles aan wat er gezegd werd. “Ik was niet gewend om te bidden voor het eten en daar kan ik nog steeds niet aan wennen, dus dat doe ik ook niet.”

Toen ze negentien jaar was mocht ze dan eindelijk haar belijdenis doen. Dit vond plaats met Pasen. Dat stond symbool voor het “nieuwe begin”. De week van de voorbereidingen was de stille week, waarin Nanouschka met de jongeren van haar groepje de dagen voor de dood van Jezus herdacht. “Het was heel mooi en heel treurig allemaal. Na de herdenking begint het nieuwe leven. Toen mocht ik knielen en kreeg ik zo’n mooi oliekrusje op mijn voorhoofd. En daarna zei ik “ja” tegen de belijdenis.” “Mijn vader en zusje waren er ook. Ik ben hun daar heel dankbaar voor. Ze gingen nooit naar de kerk. Ik had het mijn vader niet eens durven vragen, maar hij was er gewoon.”

Dat haar moeder nog lid was van de kerk, beschouwt Nanouschka niet als de aanleiding van haar bekering. “Ik had natuurlijk wel een ingang zo, maar het is niet zo dat ik daardoor christelijk ben geworden. Ik had van heel jongs af aan al het gevoel dat dit de waarheid was.” Ze was ook wel eens naar Katholieke diensten gegaan, maar voelde zich toch het meest thuis bij de gereformeerde kerk, omdat daar veel jongeren waren. “Ik had wat minder feeling met het Katholieke geloof, met heiligenverering enzo. Ik had wel altijd al affiniteit met Katholieken ik ga ook wel eens naar het klooster. Ik sluit niet uit dat ik ooit Katholiek zal worden, maar ik denk dat ik er misschien niet goed genoeg voor ben. Het is een beetje als de vader die uit een ander land komt. Het Protestantse geloof is “makkelijker”, met minder rituelen en gebruiken die je moet snappen. Bij het Protestantisme is het gewoon: de vader, de zoon, de heilige geest en het schrift. Daar voel ik me lekker bij. En het boeddhisme bijvoorbeeld zie ik niet als de waarheid. Dat is gewoon gevoel.”

Nanouschka’s nieuwe religie werd door de mensen om haar heen meteen geaccepteerd. Toch is het niet hetzelfde als christelijk

opgevoed worden. “Soms vind ik het wel eenzaam met kerkdiensten. Want iedereen zit met zijn eigen familie op de kerkbank. Soms gaat mijn moeder wel met me mee. Niet alleen voor mij, maar ook voor zichzelf. Mijn familie vindt het wel leuk dat ik christelijk geworden ben. Ik mocht met de begrafenis van mijn opa helpen bij het voorbereiden van de rouwdienst en dat vonden ze heel fijn.”

Voordat Nanouschka bij de kerk ging, had ze, op één evangelische vriendin na, geen christelijke vrienden. “Ze staan er wel heel erg open voor, al kunnen ze zich er niet zoveel bij voorstellen vanwege de vooroordelen die ze hebben. Dit is omdat ze niet zo opgevoed zijn.” Inmiddels heeft ze via de kerk veel christelijke vrienden gekregen. Daarnaast heeft ze veel contact met mensen die later bekeerd zijn, zoals zichzelf. “Die zijn vaak fanatieker en hebben ook veel vragen. Ze hebben vaak meer de neiging om de Bijbel helemaal uit te pluizen. Ze zijn kritisch en hebben vragen waar mensen die christelijk opgevoed zijn niet over nagedacht hebben.”

Erg dogmatisch is Nanouschka niet. “Ik heb geen sterk zondebesef. En er zijn ook dingen waarvan ik denk “het kan gewoon niet zo zijn”, zoals homoseksualiteit. Daar kan ik gewoon niet tegen zijn. Van euthanasie en abortus weet ik het ook nog niet echt. Er zijn meer jongeren met twijfels, ik ben niet de enige die daarmee loopt. Je hebt natuurlijk “ja” gezegd tegen het geloof, terwijl er ook dingen zijn waarover je twijfels hebt.” Voor Nanouschka zijn dit vooral zaken die spelen in de actualiteit. “Bijvoorbeeld wat christenen anderen aangedaan hebben in de geschiedenis. Dat vind ik niet zo mooi, maar het zijn mensen. Ik geloof niet dat zij geen fouten kunnen maken omdat ze christelijk zijn. Er is maar één stap nodig om een misstap te begaan. En stel dat ze door God geïnspireerd worden, dan nog zijn mensen eigenwijs. Maar ik voel me wel verantwoordelijk voor de daden van andere christenen. Sommige mensen van mijn kerk zeggen dan “dat is gewoon zo”, maar daar ben ik het niet mee eens.”

In gesprek

Na de interviews gaan Anne en Nanouschka met elkaar in gesprek. Wat begint als verhitte discussie over geloofskwesties zoals oordelen en de hel, wordt later een gesprek waaruit blijkt dat ze veel met elkaar gemeen hebben. Zo zijn hun moeders het allebei niet helemaal eens met hun geloofsovertuiging en heeft zowel Anne als Nanouschka een kritische kijk op het geloof.

Een belangrijk gespreksonderwerp tijdens de borrel is het oordelen over niet-gelovigen. Anne heeft erg met de oordelen die christenen soms over haar velden gezeten. “Alleen God kan oordelen,” zegt Nanouschka, “mensen mogen per definitie niet oordelen. Ik vind het niet christelijk als mensen met hun vingers gaan zwaaien. En als mensen bewust kwaadspreken, vind ik dat erger bij christenen dan bij anderen.” Anne geeft voorbeelden van christenen die neerkijken op haar en andere ongelovigen, en concludeert: “ik vind mezelf een betere christen dan de meeste christenen qua ethiek, omdat ik mensen niet veroordeel.”

Anne wil weten of Nanouschka denkt dat Anne naar de hel gaat. “Ik geloof niet in de hel,” reageert Nanouschka, “Het is zo disfunctioneel. De functie is er alleen voor de aarde, omdat het er voor zorgt dat mensen zich goed gaan gedragen. Maar voor God heeft het geen functie, want de zielen worden niet gereinigd ofzo. Ik kan de hel zo wel weg beredeneren.” Bovendien weigert Nanouschka te geloven dat haar niet-christelijke vader en

zusje naar de hel zullen gaan, terwijl het toch echt goede mensen zijn. “Maar als je zegt dat de hel niet functioneel is, speel je voor God.” “Je hebt gelijk, wij hebben de oplossing niet. Maar ik denk niet dat ik voor God speel; eerder voor theoloog.” “Een theoloog speelt ook voor God,” reageert Anne. Nanouschka denkt hier even over na en zegt ten slotte: “Ja, ik roep dit soort dingen wel vaker, maar eigenlijk zit ik er zelf ook mee. Want als de hel bestaat, wat gebeurt er dan met mijn vader en zusje? En wat gebeurt er dan met alle mensen die een misstap gemaakt hebben? En ik geloof dat God goed is.”

Anne waardeert Nanouschka’s eerlijkheid en zelfreflectie. Toch vindt ze het moeilijk om te geloven dat een religie de waarheid bevat. “Als het christendom op de waarheid gebaseerd is, dan zou op zijn minst één element consistent moeten zijn. Maar dat is niet zo, de religie verandert steeds, het is een moeilijk proces.” “Ik ervaar God op mijn eigen manier,” zegt Nanouschka, “en andere mensen weer op hun manier. Je kunt alleen ervaren wat je begrijpt.

Maar voor mij is het de waarheid, omdat ik Gods aanwezigheid voel. Als ik bijvoorbeeld een vraag stel en ik open de Bijbel voor het antwoord, dan vind ik dat. Dat zijn dan “knipogen” van God.” “Nee, het antwoord dat je vindt is jouw interpretatie,” reageert Anne. Nanouschka vertelt over ervaringen waarin God sterk doorkomt en ze er emotioneel van wordt. Maar Anne blijkt soortgelijke emoties te krijgen van een ontroerend concert. Volgens Nanouschka is dat een ander soort gevoel.

De discussie gaat verder over euthanasie, abortus en orgaandonatie. Beiden zijn echter overtuigd van hun standpunt. “Denk je dat je ooit nog christelijk wordt?” vraagt Nanouschka ten slotte. “Als het echt de waarheid is, dan heb ik de morele verplichting om weer christelijk te worden. Maar ik voel me eigenlijk wel lekker zo. Ik ben soms trots dat ik zelf mijn waarheid gevonden heb en niet doordat het me opgelegd is.”

Religieuze zoekpuzzel

Door Lisette van de Burgwal

T	E	K	S	T	E	M	P	E	L	M	R	R
K	L	O	O	S	T	E	R	E	E	E	A	H
E	S	C	H	E	P	P	I	N	G	D	M	E
R	G	E	E	R	T	Z	T	L	N	I	A	M
K	I	G	I	J	E	Z	U	S	E	N	D	E
P	I	E	L	T	O	T	E	M	P	A	A	L
A	K	U	I	E	Z	O	E	A	E	F	N	E
S	F	O	G	L	E	R	L	R	S	G	S	T
E	D	G	R	I	A	A	H	T	P	A	U	S
N	G	N	O	A	C	H	A	E	O	N	H	E
G	E	B	E	D	N	E	D	L	K	E	O	K
M	O	S	K	E	E	N	D	E	E	S	O	T
W	O	N	D	E	R	N	O	N	N	H	P	E

Pasen

Martelen

Afgoden

Eliade

Totempaal

Schepping

Jezus

Heks

Ritueel

Non

Tempel

HADD

Koran

Noach

Ramadan

Medina

Wonder

Ganesh

Heilig

Hemel

Klooster

Paus

Geertz

Torah

Kerk

Moskee

Gebed

Sekte

Tekst

Engel

Spoken

Hoop

Interview met... Wouter Hanegraaff

Door Romana Pavesi

Wie is Wouter Hanegraaff?

Wouter Hanegraaff (Amsterdam, 1961) is sinds 1999 hoogleraar “Geschiedenis van de hermetische filosofie en verwante stromingen” aan de Universiteit van Amsterdam.

Hoe bent u op de Universiteit van Amsterdam terecht gekomen?

Gewoon door te solliciteren... Maar natuurlijk was daar het één en ander aan vooraf gegaan. Dat ik kans maakte op deze leerstoel kwam doordat ik tijdens mijn studie Algemene Letteren aan de Universiteit van Utrecht toevallig een boek was tegengekomen van een Duitse wetenschapper, een zekere Will-Erich Peuckert. Het heette Pansophie en ging over magie in Duitsland in de 16e en 17e eeuw. Het was meeslepend geschreven en ademde een hele bijzondere romantische sfeer, maar wat me vooral verbaasde was dat het over allerlei ideeën en stromingen ging die destijds kennelijk bijzonder veel invloed hadden gehad, maar waarvoor niemand aan de universiteit zich nog leek te interesseren. De docenten leken het vooral een nogal dubieus gebied te vinden, maar bleken er in feite gewoon niets van af te weten. Toen me eenmaal

duidelijk was geworden dat het om een enorm uitgebreid en belangrijk gebied van de Westerse cultuur ging, maar niemand zich er serieus mee bezig hield dacht ik bij mezelf “dan ga ik dat doen!”. En die beslissing heeft eigenlijk mijn leven bepaald. Als door een wonder werd er in 1999 aan de UvA, als vrijwel enige plek ter wereld, een leerstoelgroep op dit terrein in het leven geroepen, notabene in mijn geboortestad.

Wat wilde u vroeger worden?

Als kind wilde ik mycoloog worden, dat wil zeggen een bioloog gespecialiseerd in paddestoelen. Om de één of andere reden waren die me rond m'n 10e jaar gaan fascineren: ik was er een boekje over tegengekomen, met mooie afbeeldingen, en wilde er meer over weten. Ik werd lid van de Nederlandse Mycologische Vereniging (en ben dat trouwens nog steeds). Iedere zaterdag pakte ik de trein om samen met een hele groep andere paddestoelenfanaten de mooiste bossen van Nederland te doorkruisen op zoek naar paddestoelen. Thuis beschreef en tekende ik die dan, deed onderzoek met een krakkemikkige microscoop die iemand me had geleend, en probeerde ze te “determineren” (d.w.z. op naam te brengen). Ik droogde mijn vondsten en sloeg ze systematisch op, totdat ik een collectie van zo'n zeshonderd soorten had. Ik denk nog steeds dat ik daarvan veel profijt heb gehad, omdat ik op jonge leeftijd heb geleerd om systematisch wetenschappelijk te denken. Mijn doel was om als mycoloog te gaan werken aan het Rijksherbarium in Leiden (er was precies één baan op dat gebied in heel Nederland, maar dat schrok me niet af...). Op de middelbare school bleek ik echter een extreme alfa te zijn met een dramatisch gebrek aan talent voor exacte vakken. Dus dat was het einde van die droom.

Daarna wilde ik klassiek gitarist worden. Ik ben gaan studeren aan het Conservatorium van Zwolle, en ben daar ook afgestudeerd. Maar halverwege de studie begon het me te dagen dat ik de rest van mijn leven niet op een podium mooie muziek zou zitten te maken, maar ergens op een muziekschool terecht zou komen om leerlingen met of zonder talent (meestal zonder) steeds weer de zelfde elementaire beginselen bij te brengen. Daar had ik toch niet zo'n trek in. Gelukkig was het destijds nog een stuk gemakkelijker om een tweede studie te doen, en zo kwam ik aan de Universiteit van Utrecht terecht. Ik vind het nog steeds een groot probleem dat studenten tegenwoordig steeds meer worden gedwongen om op jonge leeftijd in één keer direct de goede keus te maken, en daar dan voor de rest van hun leven aan vast zitten. Je moet een keertje de verkeerde weg kunnen inslaan.

Heeft u nog een onvervulde toekomstwens?

Ik zou ooit eens een paar volle weken willen doorbrengen diep in het regenwoud van de Amazone, ver verwijderd van de moderne beschaving. Een paar jaar geleden ben ik op vakantie in Peru geweest, en ben toen met een gids drie dagen het regenwoud in geweest. Dat heeft een onuitwisbare indruk op me gemaakt. De natuur is daar zo overweldigend aanwezig dat je in één keer genezen bent van het idee dat wij als mensen “de heren van de schepping” zouden zijn. Je voelt in al je vezels en met al je

zintuigen dat je leeft (al is het maar omdat je weet dat je aan alle kanten wordt omringd door levensgevaarlijke beesten), en je raakt niet uitgekeken, uitgeluisterd, of uitgeroken.

Welke drie dingen neemt u mee als u op een onbewoond eiland wordt gedropt?

Ten eerste het verzameld werk van Thomas Mann: een schrijver bij wie je nooit raakt uitgelezen of uitgedacht. Ten tweede een laptop met oneindige voorraad batterijen, want ik zou op dat eiland alleen kunnen overleven door creatief bezig te zijn, en schrijven is nu eenmaal mijn ding. Ten derde een roeiboot om nadat ik uitgelezen en uitgeschreven ben weer van dat eiland af te komen.

De vraag van Selma Leydesdorff in de vorige uitgave van de Notorious: “De komst van een nieuwe hoogleraar lijkt dragend te zijn voor de sturing van het onderwijs. Ik schrijf dus over een situatie die in verandering is. Zelf geef ik geen bacheloronderwijs. Maar ik droeg er de afgelopen jaren aan bij. Ik mis bij de programmering een idee over wat een reli-bachelor moet weten, behalve dat het een vooropleiding is voor de wetenschap. Een bachelor moet meer zijn, we zouden toe moeten naar een situatie waarin een reli-bachelor van de UvA staat voor een zekere hoeveelheid competenties, en voor kwaliteit. Ik wil op het vorige doorgaan. Een van de competenties die er niet zijn, is onderwijs over andere religies dan de drie godsdiensten van het boek. In onze wereld zullen we meer moeten weten, en met meer te maken krijgen. Al was het alleen al omdat ik godsdienstwetenschappers een rol zie spelen in de dialoog tussen de verschillende ‘beschavingen’. Ik wil collega hoogleraar Hanegraaff vragen mij uit te leggen waarom hermetica prioriteit krijgt boven dergelijke kennis.

Selma's vraag berust op een misverstand. Er is aan de UvA nooit voor gekozen om prioriteit aan hermetica te geven boven andere opties. Wat er gebeurde is dat een bijzonder financiële donatie het in 1999 mogelijk maakte om een nieuwe leerstoelgroep specifiek voor dit vakgebied in het leven te roepen. Ik en mijn collega's waren (en zijn) dus een soort cadeautje aan de opleiding religiestudies: de universiteit hoeft niet voor ons te betalen, maar we leveren wel een belangrijke bijdrage waarvan iedereen profiteert. Als wij er niet waren, dan zou dat niet resulteren in meer ruimte voor het benoemen van mensen voor andere vakgebieden: religiestudies zou het gewoon moeten doen met degenen die er nu ook al zitten, minus Marco Pasi, Peter Forshaw en mijzelf.

Maar als Selma eigenlijk bedoelt te vragen waarom het belangrijk is dat er een vak als hermetica bestaat, dan kan ik daar wel op antwoorden. Hoe wetenschappers tegen de geschiedenis aankijken wordt door een belangrijk deel bepaald door hoe de bestaande vakgebieden in elkaar zitten, maar “hermetica” heeft als kenmerk dat het buitengewoon interdisciplinair is en daardoor altijd tussen de grenzen van de disciplines is gevallen: kerkhistorici of theologen bv zagen het als ketterij of vonden dat de filosofen zich er maar mee moesten bezighouden, filosofen of wetenschapshistorici op hun beurt vonden dat het eerder bij de religie thuishoorde, enzovoort. Omdat iedereen vond dat de ander het maar moest doen deed niemand het, met als gevolg een stuitend gebrek aan kennis over intellectuele tradities die wel degelijk een enorme rol hebben gespeeld in de Westerse cultuur, van de oudheid tot op de huidige dag. Ik geloof dat er geen ander gebied is waarover academici zo slecht zijn geïnformeerd, en dus is het bepaald niet teveel gevraagd als er althans op één universiteit in de wereld, namelijk in Amsterdam, serieus aandacht aan wordt besteed.

Stel een vraag aan een collega (aan de UvA) en geef zo de pen door.

Ik zou graag van Gerard Wiegers willen weten hoe hij aankijkt tegen de rol die religiewetenschappers zouden kunnen spelen in het huidige politieke debat, vooral in verband met de islam. Politici en de media blijken weg te kunnen komen met de meest aperte onzin, bijvoorbeeld dat islam geen religie zou zijn, en omdat journalisten nu eenmaal vooral uit zijn op oneliners is het voor academi erg moeilijk om de publieke beeldvorming te nuanceren. Wat voor mogelijkheden ziet Gerard om daarmee om te gaan?

Bibliotheca Philosophica Hermetica

Het drama van de J.R. Ritman Bibliotheek

Door Susanne Mans

Net zoals in onze vorige Notorious, willen wij jullie in deze uitgave ook weer op de hoogte stellen van alles wat er gebeurt in de wondere wereld van de boeken. Helaas is dit geen mooi boekenverhaal met een happy end. Dit is een verhaal dat nog een staartje moet gaan krijgen.

Zoals de meesten van jullie wel hebben vernomen is er op dit moment in Amsterdam een horror-verhaal op het gebied van de boeken gaande. Het gaat over de Bibliotheca Philosophica Hermetica. Een mooie, normaal heel rustige bibliotheek die zich in de Bloemstraat in Amsterdam bevindt, en nu in de problemen zit. In deze bibliotheek bevindt zich de privécollectie van Joost Ritman. Een zakenman, die rijk is geworden met de verkoop van plastic bestek aan vliegtuigfirma's, met een voorliefde voor zeer mooie, dure, bijzondere boeken.

Dankzij Ritman's voorliefde voor deze mooie oude boeken, en zijn besluit om zijn privécollectie openbaar te maken vanaf 1984, is het mogelijk om zijn boeken te bestuderen. Dit is een enorme aanwinst voor onze studie op het gebied van de Westerse esoterie. In de privécollectie van Ritman bevinden zich naast het Graalhandschrift (dat nu de oorzaak is van de problemen) belangrijke boeken en manuscripten op het gebied van gnosis, rozenkruisers, katharen, manicheïsme, kabbalah, vrijmetselarij, antroposofie, theosofie, alchemie, mystiek en hermetica.

Tot voor kort was dit sprookje waar. Iedereen had toegang tot deze mooie boeken, en hier werd door liefhebbers dan ook gretig gebruik van gemaakt. Zo heeft Umberto Eco de Bibliotheca Philosophica Hermetica enkele malen bezocht voor zijn boek *De Slinger van Foucault*. Nu wordt er zelfs geclaimd, door

Jacob Slavenburg, dat Harry Mulisch hier is geweest voor *De Ontdekking van de Hemel*. Deze claim berust overigens niet op feiten. Hoe dan ook, aan het sprookje is een einde gekomen. De bibliotheek is inmiddels gesloten, en de overheid heeft 40% van de boeken weggehaald.

De bibliotheek is gesloten vanwege een zakelijk geschil. Het officiële verhaal is nog steeds niet helemaal bekend. Ook wat hier geschreven staat is gebaseerd op verhalen uit de pers, van onze professoren en andere geruchten die door deze of gene in de wereld zijn geholpen. De problemen zijn in ieder geval begonnen met de verkoop van *De graal van Rochefoucauld*, het middeleeuwse handschrift van de King Arthur-roman. Dit manuscript is door Sotheby's verkocht op 7 december. Als reactie op de aangekondigde verkoop nam de Friesland Bank de gehele collectie in beslag. Dit om te voorkomen dat dit waardevolle manuscript, dat zij waarschijnlijk als een onderpand voor een lening van Ritman beschouwden, werd verkocht en omdat zij bang waren dat er nog meer documenten werden verkocht. Als reactie hierop heeft de overheid haar 40% inmiddels weggehaald* en in de Koninklijke Bibliotheek in Den Haag geplaatst. Tot zover de dramatische afloop van het sprookje. Dit is alle informatie die bekend is op het moment dat dit stuk naar de redacteur gaat.

* Mocht je je nu afvragen waarom de overheid 40% kon weghalen; hier een korte toelichting. In de jaren 90 is er een geschil geweest tussen dhr. Ritman en de ING. Na een langstlepend proces heeft Ritman het familiebedrijf "De Ster" verkocht en wist hij zijn boekencollectie bij elkaar te houden. Om dit te kunnen doen heeft Ritman destijds al een gedeelte van zijn werken verkocht aan de overheid.

De Bibliotheca Philosophica Hermetica

Ondanks deze problematiek wil ik jullie een kijkje in de bijzondere collectie van de Bibliotheca Philosophica Hermetica niet onthouden. Ik heb de eer om een drietal werken uit zijn collectie te belichten. De werken die ik heb uitgekozen zijn daarom ook werken die ik intrigerend vind en die ik nog heel erg graag had willen bestuderen.

Corpus Hermeticum

Het Corpus Hermeticum, een bijzondere tekst in de studie van de Westerse Esoterie. Het Corpus Hermeticum is een tekst die rond de tweede eeuw na Christus is geschreven. Dit corpus aan teksten is voor het eerst vertaald door Ficino (uit het Grieks naar Latijn), in opdracht van Cosimo de Medici.

Iedereen die het vak Hermetica I heeft gevolgd heeft hier al van gehoord en hopelijk ook de tekst gelezen. De tekst, die ons inwijdt in 'de leer' van Hermes Trismegistus en het aanschouwen van het Goddelijke, is al bijzonder als je de gewone gedrukte versie uit de jaren 50 leest. Kun jij je voorstellen dat hier in het hartje van Amsterdam een versie uit de

15 eeuw ligt? Dit is ongetwijfeld een van de grootste pareltjes, op het gebied van de Westerse Esoterie, die de Ritman Library bezit.

De getijdenboeken

Dit zijn de boeken die het grote geld waard zijn. Ondanks dat deze boeken voor de studie van de Westerse Esoterie niet van heel groot belang zijn, en ik er hierdoor weinig over kan zeggen, zijn het wel zeer waardevolle boeken voor onze Nederlandse geschiedenis. In de collectie van Joost Ritman bevinden zich 25 middeleeuwse Nederlandse getijdenboeken. In het boek *Sleutel tot het licht* worden deze boeken nader belicht.

Één van de getijdenboeken

In het kort zijn getijdenboeken de meest verbreide gebedenboeken voor de privédevotie van de leek. Naast gebeden, psalmen, hymnes en andere religieuze teksten begint het getijdenboek vaak met een kalender. Maar ook andere belangrijke tabellen, zoals tabellen voor aderlaten of berekeningen voor het schrikkeljaar staan in deze boeken.

Ondanks al deze historisch interessante teksten in de boeken zijn het vooral de adembenemende afbeeldingen die de getijdenboeken bijzonder maken. Mocht je geïnteresseerd zijn in deze bijzondere boeken: op de website van de BPH staat hier een mooi uitgebreid artikel over, geschreven door Cokky van Limpt voor Trouw. Bovendien hebben Helen Wustefeld en Anne Korteweg de boeken nog meer gedetailleerd beschreven op de website dan in het boek *Sleutel tot Licht*.

**Livre des figures Hieroglyphiques –
Abraham le Juif**

Dit is een manuscript dat is toegedicht aan Nicolas Flamel. Een handschrift met prachtig ingekleurde afbeeldingen dat een alchemistisch verhaal bevat. Het is een Franse tekst, die

Nicolas Flamel beschrijft als een goudmaker. Flamel is iemand die op zoek is naar de steen der wijzen en die goud wil maken. Het feit is dat Flamel al twee eeuwen eerder is gestorven en de afbeeldingen uit dit manuscript pas uit de 18e eeuw stammen. Maar toch, de afbeeldingen zijn echt adembenemend en de reputatie van Flamel raadselachtig. Dan heb ik nog niet gesproken over de interpretatie van de afbeelding.

In eerste instantie denk je gewoon een berg met draken en een boom te zien. Maar op het moment dat je dit wat nauwkeuriger bekijkt en op de juiste manier interpreteert staat er zoveel meer. De gevleugelde draken symboliseren het vrouwelijke, en daardoor ook de maan, het element water en de stof kwik. De draken zonder vleugels symboliseren het mannelijke, en daardoor ook de zon, het element vuur en de stof zwavel. En dit is nog maar het topje van de ijsberg. Er valt nog zoveel meer te ontdekken..